

Івашко Олена Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент

Гладишевський Анатолій Валентинович

здобувач освітнього ступеня аспірант зі спеціальності

072 Фінанси, банківська справа та страхування

Волинський національний університет імені Лесі Українки

**ПУБЛІЧНЕ ІНВЕСТУВАННЯ ГРОМАДИ В КОНТЕКСТІ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО
СТАНУ (НА МАТЕРІАЛАХ ЛУЦЬКОЇ МТГ)**

Інвестиційна діяльність як внутрішня, так і зовнішня, як пряме інвестування, так і непряме на даний час тісно пов'язані з інвестиційною безпекою, яка є одним із важливих елементів економічної безпеки, що дозволяє визначати вирішення проблем модернізації економіки на таких рівнях, як підприємство, регіон та країна загалом. Власне, інвестиційна безпека як складовий елемент економічної безпеки країни формує способи мінімізації інвестиційних ризиків та формування сприятливого інвестиційного клімату локальних територій, що ведуть до можливості переходу економіки на інноваційний шлях розвитку. До того ж, інвестиційна безпека призводить не лише до найкращого стану економічних суб'єктів на ринку в умовах конкуренції з урахуванням рівня інвестування, а й до зниження диспропорцій регіонального рівня.

Основною ланкою даної системи виступає інвестиційна безпека, яку одним із перших розглянуто у роботах А. Денисової. У її трактуванні інвестиційна безпека розглядається як «підсистема, що забезпечує економічно безпечне оновлення та відтворення основного та людського капіталу з метою підвищення економічних результатів» [1]. У роботах І. Б. Калашнікова інвестиційна безпека розуміється як «стан усіх інститутів інвестиційної системи, при якій забезпечується гарантований захист та

соціально орієнтований сталий розвиток економічної системи та всієї сукупності фінансових відносин і процесів у країні» [2].

Так, проводячи аналіз даних підходів вітчизняних та зарубіжних авторів, можна визначити основні її характеристики, а саме ефективне використання як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій із проведенням політики захищеності галузей економіки від впливу іноземного капіталу. Крім виділених характеристик, виділяються також пріоритетні напрями розвитку інвестиційної безпеки, до яких відносять (рис. 1).

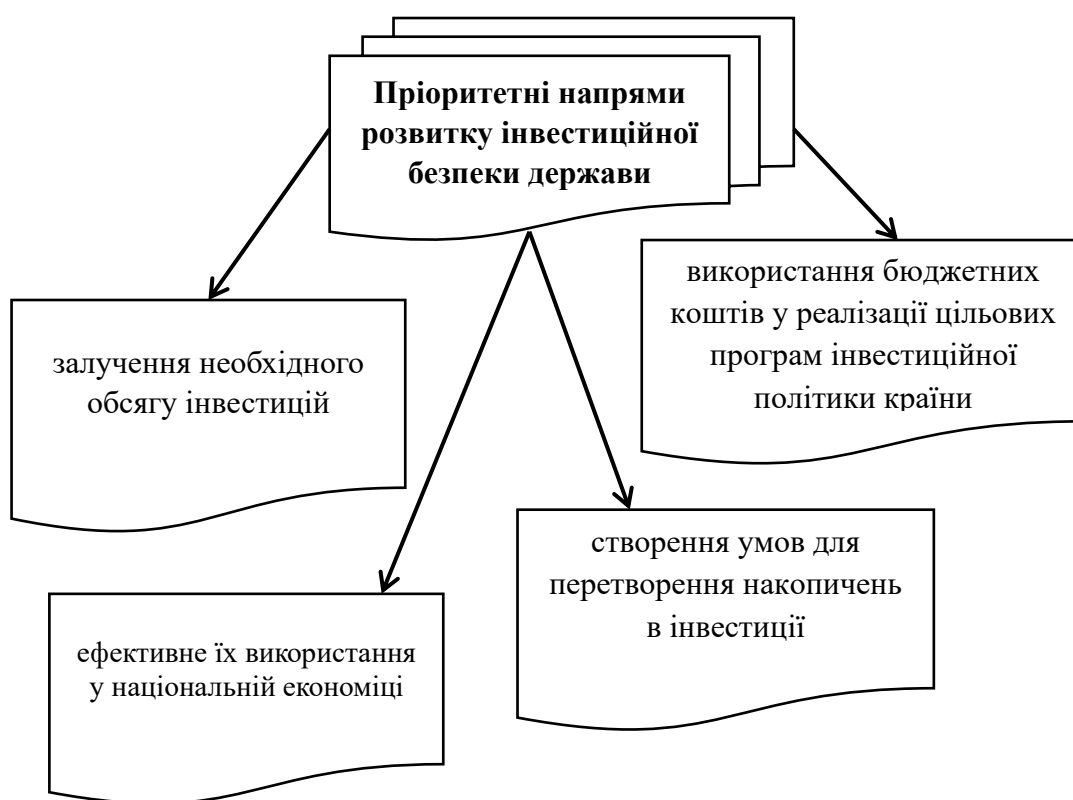

Рис. 1. Пріоритетні напрями розвитку інвестиційної безпеки держави

Джерело: складено автором за [3].

Характеризуючи інвестиційну безпеку країни, слід зазначити її основні рівні, саме державний, транснаціональний і корпоративний.

Транснаціональний рівень впливає від прямих та портфельних інвестицій транснаціональних компаній, тоді як корпоративний рівень впливає з боку корпоративних інтересів іноземних організацій та фірм при

взаємодії з вітчизняними виробниками. Державний рівень інвестиційної безпеки характеризує вплив інвестиційних потоків іноземних держав.

Поняття інвестиційної безпеки на національному рівні зводиться до глобальнішого рівня, що призводить як до позитивних, так і до негативних результатів економіки. Інвестиційна безпека держави – це здатність державних структур та економічних суб'єктів забезпечити безперервний процес розширеного відтворення на основі інвестиційної діяльності з метою соціально-економічного розвитку громадян та підвищення їхнього добробуту.

Інвестиційна безпека також визначається з регіональних позицій, характеризуючи, насамперед, забезпечення такого стану інвестиційного середовища, за якого регіональна економіка має можливості зберігати та підтримувати достатній рівень стабільності регіону за наявності різних загроз. Інвестиційну безпеку регіону тлумачать як такий стан економічної системи регіону, що забезпечує необхідний рівень та захист усіх інвестиційних проектів у регіоні, що призводять до інноваційного розвитку та підвищення якості життя населення.

Таким чином, слід сказати, що поняття інвестиційної безпеки є важливою складовою економічної безпеки, оскільки її рівень впливає на загальний стан економіки країни та можливості її розвитку, забезпечуючи соціально-економічний добробут її громадян.

Інвестиційна безпека носить відносний характер, оскільки через економічні умови, що змінюються, необхідно виявляти всі можливі джерела загроз і наслідки факторів, що різним чином впливають на економічний стан регіону в цілому.

При здійсненні аналізу інвестиційної безпеки на регіональному рівні слід враховувати спеціальні чинники, що впливають її показники. Ці фактори можуть як позитивний, так і негативний вплив на безпеку інвестування даного регіону.

До основних факторів, що впливають на інвестиційну безпеку, відносять (табл. 1).

Фактори, що впливають на інвестиційну безпеку держави

№ з/п	Фактор	Зміст фактора
1	Політичні чинники	виражаються у прояві політичної стабільності, господарському законодавстві, інтеграції у світовий простір, корупції у державній структурі тощо
2	Економічні чинники	спираються на територіальну структуру господарського комплексу, темпи зростання ВРП та інфляції, ринкову інфраструктуру та державний борг
3	Науково-технічні фактори	виявляються в активній та інноваційній політиці держави, підприємств регіону щодо впровадження нових технологій
4	Соціально-демографічні чинники	становлять рівень працездатного населення та безробіття, дохідну та видаткову частину населення тощо
5	Фактори-стабілізатори	є інвестиційною привабливістю регіону в порівнянні з іншими суб'єктами та інвестиційний потенціал, що виявляється у можливостях реалізації інвестиційних цілей
6	Фактори-дестабілізатори	інвестиційні ризики знецінення вкладеного капіталу та інвестиційні загрози, пов'язані з фінансовою напруженістю регіонального бюджету, а також екологічними загрозами та іншими видами ризиків

Джерело: складено автором.

На додаток до даної класифікації, фактори інвестиційної безпеки можна також поділити на фактори-стабілізатори, що позитивно впливають на загальний стан регіону, та фактори-дестабілізатори, які негативно впливають на зростання економічного регіонального потенціалу і виявляються в інвестиційних ризиках.

Важливим аспектом є формування стійкого законодавчого підґрунтя для регулювання інвестиційної політики та інвестиційної безпеки держави.

Основними нормативними актами в Україні можна виділити:

– Конституцію України, зокрема положення стосовно забезпечення соціальної орієнтації економіки та належного захисту суб'єкта господарювання;

– Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ, який закріплює основні умови та засади інвестиційної діяльності на території України. Він спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм

власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції. Зокрема у Законі закріплено поняття інвестицій, інвестиційної діяльності та безпосереднє її здійснення;

– Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ, в якому визначено іноземне інвестування як різновид зовнішньоекономічної діяльності та наголошується на досягненні соціального ефекту завдяки іноземним інвестиціям;

– Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР, в якому наголошено на особливостях правового режиму іноземного інвестування в Україні, зокрема стосовно видів інвестицій, форм здійснення та підприємств із залученням іноземних інвестицій;

– Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» 6 вересня 2012 р. № 5205-VI, який визначає основи державної політики в інвестиційній сфері протягом 2013-2032 років щодо стимулювання залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки. Закон спрямований на створення умов для активізації інвестиційної діяльності шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках розвитку економіки з метою запровадження новітніх та енергозберігаючих технологій, створення нових робочих місць, розвитку регіонів.

Незважаючи на цей перелік основних актів, які безпосередньо охоплюють інвестиційну політику, у національному законодавстві України містяться безліч інших актів, які також посідають чільне місце у забезпеченні інвестицій. Зокрема це Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про господарські товариства», «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» тощо. Варто наголосити на нормативні акти й локальної дії, як наприклад Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста

Харкова», який регулює функціонування інвестиційної політики в межах одного регіону, закріплюючи основні засади залучення інвестицій [4].

При формуванні оцінки рівня інвестиційної безпеки слід враховувати основні критерії, що дозволяють оцінити стан безпеки країни чи її регіону (території), до яких входять: знаходження порогового рівня інвестиційної безпеки держави, формування та використання певних індикаторів безпеки та тлумачення їх порогових значень, організація принципів розрахунку різних показників та ін.

Важливою категорією інвестиційної безпеки країни виступають індикатори, що являють собою показники, які дозволяють певним чином передбачати стан цієї категорії, що змінюється. Індикатори, що визначають інвестиційну безпеку, можна охарактеризувати на різних рівнях, тобто на макрорівні – для національної економіки (табл. 2), на мезорівні – для регіональної та галузевої економіки та на мікрорівні – на підприємствах та організаціях, корпораціях, враховуючи фактори інвестиційних ризиків.

Таблиця 2

Індикатори інвестиційної безпеки (макроекономічні)

Критерії	Індикатори
Динамка та якість економічного зростання – перехід до інвестованої економіки	частка накопичень валових інвестицій у ВВП та ВРП, співвідношення темпів приросту інвестицій та ВВП у регіонах, рівень модернізації та оновлення основних засобів
Стратегічні пріоритети економічного розвитку	галузеві пріоритети інвестування наукомісткого виробництва, міжрегіональні та міжгалузеві пріоритети розвитку ринкових зв'язків
Пріоритети зростання доходів та ефективності виробництва	внесок у приріст ВВП та бюджетну ефективність, підвищення конкурентоспроможності країни, рентабельність інвестиційних проектів

Джерело: складено автором.

Відповідно до табл. 2 використовувани індикатори застосовуються для аналізу динаміки та якості економічного зростання, формування стратегічних пріоритетів економіки та зростання продуктивності. Даним індикаторам інвестиційної безпеки прийнято надавати статус порогових значень

національної безпеки, що дозволяють вимірювати ступінь розвиненості зовнішніх і внутрішніх загроз на інвестиційні інтереси країни (табл. 3).

Таблиця 3

Показники інвестиційної безпеки регіону

Показник	Граничне значення
Частка інвестицій у основний капітал до ВРП, %	>25
Коефіцієнт зносу основних фондів, %	<40
Відношення внутрішніх витрат на НДДКР до ВРП, %	>2
Відносини витрат на технологічні інновації до ВРП, %	>2
Частка інноваційних товарів та послуг до загального обсягу товарів та послуг вироблених, %	Зіставлення із загальним показником
Частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій у основний капітал регіону, %	<20
Частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі іноземних інвестицій, %	>70
Частка випускників середньоспеціальних та вищих навчальних закладів до загальної чисельності населення, %	>0,7

Джерело: складено автором за [3].

Таким чином, оцінка інвестиційного рівня регіону проводиться на основі індикаторів, що визначають стан інвестиційного середовища на основі порогових значень, дозволяючи зробити відповідні висновки та знайти шляхи вирішення основних проблем. Необхідно також розробляти перспективний план дій щодо забезпечення інвестиційної безпеки та реалізації інвестиційної стратегії як на рівні регіону, так і країни загалом з урахуванням даних індикаторів, що дають змогу мінімізувати ризики даного середовища. Необхідно відзначити, що інвестиційна безпека, будучи базисом економічної безпеки, включає безліч рівнів, факторів і умов, завдяки яким можна повною мірою розуміти значення даного визначення. Критерії та показники оцінки дозволяють проводити аналіз інвестиційної безпеки на різних рівнях країни та своєчасно виявляти різні загрози для їх запобігання та можливості для їх швидкої реалізації.

Інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України у першій половині 2022 року через повномасштабну війну впав на пів пункта і

становив 2,17 балів з 5-ти можливих. Це значення – найнижче з 2013 року. Про це йшлося у дослідженні Європейської бізнес асоціації (ЄБА) [5].

«Для порівняння, під час активної фази пандемії Covid-19 Індекс знижувався до 2,4 балів, а за часів Євромайдану – до 1,8 балів, що досі є найнижчим значенням за увесь час проведення дослідження. Варто зазначити, що одразу після Революції гідності Індекс показав відчутний стрибок та подальше зростання, тож маємо надію на аналогічну динаміку по завершенню війни. Наголошується, що оцінка генеральними директорами інвестиційного середовища в Україні очікувано погіршилась. Так, відсоток CEO, які вважають його вкрай несприятливим, зріс в десять разів – з 5% до 53% за останні півроку. Ще 34% вважають його скоріше несприятливим. Нейтрально оцінюють поточний інвестклімат 9 % директорів, і ще 4 % вважають його сприятливим» [5].

Найбільше позитивних оцінок ділового середовища цієї хвили було отримано від представників юридичного та консультаційного бізнесу, а також підприємств FMCG сфери.

За даними ЄБА, «оцінка піврічної динаміки інвестклімату також відчутно погіршилася» [5]. Зазначається, що «негативну динаміку спостерігають 79 % інвесторів, ще 17 % вважають, що діловий клімат не зазнав суттєвих змін. Дещо кращими є прогнози на наступні шість місяців. Тільки 38 % очікують подальшого погіршення ситуації, тоді як 36 % вважають, що інвестклімат не зазнає суттєвих змін, а 26 % прогнозують його покращення до кінця року. При цьому, попри війну, 91 % компаній асоціації планують продовжувати працювати на ринку України, а 55 % збираються інвестувати в Україну навіть у воєнний час» [5].

Зокрема, CEO розповідають про «плани інвестицій в аграрну сферу, енергетику, ІТ та телеком, будівництво, фармацевтику, FMCG, нерухомість та інше. До того ж, 12 % вважають, що новим інвесторам буде вигідно заходити в Україну цього року, хоча інші 57 % респондентів з цим не погоджуються» [5].

В Асоціації додають, що «військова агресія рф проти України очікувано очолила перелік факторів, що негативно вплинули на інвестиційний клімат, на другому місці опинилась корупція, на третьому – слабка судова система. Водночас, негативний вплив Covid-19 гендиректори оцінили як мінімальний та поставили на останнє місце у цьому списку. Серед позитивних змін бізнес-лідери найвище оцінили надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, скасування мит і квот на український експорт та «транспортний безвіз» з ЄС» [5].

Хоча погіршення оцінок бізнес-клімату цього року було очікуваним, лишалось питання – наскільки сильно війна вдарила по настроях і планах інвесторів. З отриманих результатів ми бачимо, що стан інвестклімату опинився відкинутим до 2012-2013 років, ще до початку будь-яких воєнних дій. І це доволі непоганий результат, зважаючи, що в країні триває повномасштабна війна. Це свідчить і про стійкість українського бізнесу, а також про те, що реформи та позитивні зміни останніх восьми років дали Україні певний запас міцності.

Європейська Бізнес Асоціація проводить дослідження «Індекс інвестиційної привабливості України» з 2008 року. За всю історію вимірювання Індекс жодного разу не сягнув позитивної зони – вище 4 балів. У поточній хвилі опитування взяли участь 102 директори найбільших міжнародних та українських компаній.

Стратегія економічної безпеки України до 2025 року визначає загрози в напрямку інвестиційної складової нацбезпеки держави.

«Стан інвестиційно-інноваційної безпеки за період 2010 – 2019 років (із середнім значенням оцінок стану безпеки за цей період на рівні 32 відсотків від оптимального значення) також характеризувався як небезпечний (п. 13 Стратегії)» [3].

За підсумками 2019 року якісних змін у стані інвестиційно-інноваційної безпеки не відбулося. Рівень інвестиційно-інноваційної безпеки (31 відсоток у 2019 році та 29 відсотків за підсумком першого півріччя 2020 року)

свідчить про неможливість забезпечити стаке економічне зростання в умовах поточної недостатності та ресурсної орієнтованості інвестицій.

Основними викликами та загрозами у сфері інвестиційної безпеки є:

- відсутність сприятливих умов для залучення інвестицій та реінвестування, а також недостатнє інституційне забезпечення цих процесів;
- відсутність механізму оцінки (скринінгу) прямих іноземних інвестицій, які залучаються в об'єкти, що мають стратегічне значення для національної безпеки України;
- недосконалість регіональної і цілеспрямованої іміджевої інвестиційної політики, відсутність науково обґрунтованого моніторингу інвестиційного потенціалу України та її регіонів;
- недостатній для забезпечення інтенсивного розвитку економіки у довгостроковому періоді обсяг фінансування основного капіталу;
- недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності;
- низький захист прав власності;
- корупція [3].

Війна, яка продовжилась повномасштабним вторгненням росії в Україну в кінці лютого 2022 року, причинила низку проблем інвестиційного характеру, які до кінця 2022 року посилюються або набули стійкого характеру.

Інвестиційна активність бізнесу та держави залишається низькою. За час війни не вдалося спрямувати адекватні обсяги коштів на реанімацію інвестиційної діяльності та створення робочих місць. Причини зниження інвестиційної активності:

- ведення бойових дій на території країни
- низький рівень національних заощаджень. Українська економіка і до війни відзначалася хронічно низьким рівнем національних заощаджень (особливо в частині заощаджень домашніх господарств). Тому фундаментальний зв'язок «заощадження-інвестиції» не спрацьовує вже на етапі формування заощаджень;

– жорсткість монетарної політики. Нині політика центрального банку спрямовується виключно на досягненні інфляційних цілей, що негативно позначається на можливостях кредитування бізнесу. Підвищення ключової процентної ставки з 10 до 25% річних трансформувалося у підвищення ставок кредитування бізнесу з 12 до 20% річних, що обмежило доступність коштів для бізнесу;

– проблеми фінансового посередництва банків. Банківський сектор України віддає перевагу вкладанню коштів в державні облігації та депозитні сертифікати НБУ, які забезпечують йому високу прибутковість і безризиковість.

«Навіть в умовах мирного часу банківські кредити займали незначну частку інвестицій. Під час війни частка інвестиційних кредитів банків стала мізерною, а банки звузили фінансове посередництво» [6].

Проблема відродження Переорієнтація банківських пріоритетів на виконанні класичних посередницьких функцій вимагає системних злагоджених рішень політики центрального банку і уряду;

– зменшення інвестиційної активності держави. Війна обмежила спрямування дефіцитних бюджетних коштів на інвестиційні потреби. План державного бюджету на 2022 рік передбачає виділення близько 100 млрд грн інвестицій, що становить лише 70 % від рівня 2021 року або 2 % ВВП.

Низька інвестиційна активність держави також пов'язана із високою вартістю позичкових коштів на внутрішньому ринку. Підвищення облікової ставки НБУ призвело до зростання ставок ОВДП з 10 % до 20 % річних.

Тепер процентні витрати бюджету вдвічі перевищують інвестиційні витрати, що обмежує фіскальний простір державних фінансів.

- відтік коштів іноземних інвесторів внаслідок воєнних ризиків та нерозвиненості ринкових інститутів. «Лише за I півріччя 2022 капітал прямих інвесторів в Україні скоротився на 8,8 млрд дол.» [6].

На жаль, навіть в мирний час іноземний капітал не мав помітної ролі в інвестиційних процесах: середньорічні надходження інвестицій у

акціонерний капітал у 2020-2021 рр. становили близько 1 % ВВП або лише 25 дол. на 1 жителя (наприклад, в Польщі аналогічний показник становить 115 дол. на 1 жителя). Іноземні інвестори до останнього часу воліли більшою мірою експлуатувати свої активи в українській економіці, ніж розширювати інвестиційну діяльність.

- недоступність ринку акціонерного капіталу. «Війна відтермінувала становлення вітчизняного фондового ринку. Зараз залучення додаткових коштів на інвестиційний розвиток підприємств переважно асоціюється не з ринком позичкового чи акціонерного фінансування, а з отриманням державних субсидій, міжнародних грантів, або ж навіть із націоналізацією» [6].

Інфляція знаходиться за межами цільового коридору і прискорюється. Намагання НБУ знизити рівень інфляції підвищенням ключової процентної ставки – не мало помітного ефекту: інфляція продовжила прискорюватися і в листопаді досягла 26,5 % у річному вимірі.

Причиною неефективності зусиль з приборкання інфляції є її немонетарний характер, викликаний переважно воєнними чинниками, зростанням вартості витрат, девальвацією гривні, імпортом інфляції.

Іншим фактором інфляційних невдач монетарної політики була слабкість фінансового посередництва та монетарної трансмісії. Якщо банківські кредити та депозити залишаються непомітно малими порівняно з реальними економічними процесами (інвестиціями та споживанням), то не варто очікувати особливих інфляційних успіхів від змін процентних ставок.

До того ж «гігантський надлишок банківської ліквідності та відсутність потреб банків у додатковому фондуванні не стимулює банки до підвищення ставок за депозитами та залучення додаткових заощаджень населення, що могло б переорієнтувати споживчі настрої» [6].

Ринок державних облігацій не запрацював, емісійне фінансування дефіциту бюджету – розширилось. Неузгодженість дій центрального банку та Міністерства фінансів вилилась в проблему заблокованості ринкового

залучення внутрішніх державних позик. НБУ з міркувань інфляційних пріоритетів підвищив облікову ставку значно вище рівня інфляції (25 %). Однак, такий рівень процентної ставки не був консистентним з фіскальними спроможностями Уряду, чиї доходи номінально і реально скоротилися через падіння ВВП.

В результаті банки зайняли вичікувальну позицію з надією на більш високі ставки ОВДП і поступово знижували їх обсяг у своєму портфелі. Всю потребу Уряду у додаткових гривневих позиках довелося забезпечувати за рахунок емісії НБУ. Загалом НБУ профінансував близько 25% дефіциту державного бюджету (400 млрд грн) [6]. Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 11 серпня 2021 року було затверджено Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року [3].

Метою цієї Стратегії є визначення стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого на реалізацію «Стратегія національної безпеки України: «Безпека людини – безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392 [3].

Правовою основою Стратегії є Конституція України, закони України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392 [3]. Стратегія економічної безпеки України визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки. Серед них є завдання з вдосконалення інвестиційно-інноваційної безпеки (рис. 2):

- (1) розвиток інституційної системи супроводження інвесторів, у тому числі інформаційно-консультаційного забезпечення інвестування, здійснення її належного ресурсного забезпечення
- (2) впровадження системи оцінки впливу іноземних інвестицій на національну безпеку, запобігання концентрації іноземного капіталу у сферах, що мають стратегічне значення для національної безпеки України
- (3) розроблення механізму і реалізація державного супроводження впровадження розроблених в Україні новітніх технологій у галузях, що мають стратегічне значення для національної безпеки держави та її критичної інфраструктури
- (4) створення умов для малих та середніх підприємств для інвестування в науково-дослідну діяльність шляхом реалізації заходів з розвитку співпраці науково-дослідного та реального секторів
- (5) забезпечення комплексної перевірки походження іноземних інвестицій у стратегічні об'єкти державного значення та інші об'єкти критичної інфраструктури
- (6) забезпечення належного рівня захисту прав інтелектуальної власності
- (7) активізація заходів зі своєчасного виявлення та припинення протиправних спрямувань до вітчизняних технологічних розробок та інновацій з боку іноземних суб'єктів та недопущення їх несанкціонованого витоку за кордон
- (8) удосконалення правового захисту прав власності
- (9) запровадження економічних стимулів та механізму підтримки вітчизняних підприємств у разі впровадження ними новітніх технологій
- (10) створення сприятливих умов для генерування і комерціалізації завершених наукових розробок та для виробництва інноваційної продукції, надання інноваційних послуг та впровадження інноваційних технологій
- (11) запровадження дієвих економічних механізмів стимулювання суб'єктів інноваційної діяльності до впровадження новітніх технологій, виробництва (надання) нових або вдосконалених конкурентоспроможних видів продукції (послуг) на різних етапах цієї діяльності
- (12) впровадження моделі «відкритих інновацій»
- (13) забезпечення інклюзивності та реалізації нової системи оцінювання суб'єктів науково-технічної та освітньої діяльності на основі визначення рівня якості нових наукових і технічних знань, науково-технічної інформації, освітніх послуг, а також значного підвищення суспільного статусу науки й освіти в Україні
- (14) забезпечення міжнародної співпраці у сфері інноваційної та науково-технічної діяльності, сприяння участі вчених, науковців, малих та середніх підприємств у Рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та інтеграція України до європейського дослідницького та
- (15) впровадження інструментів державної регіональної політики, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості регіонів

Рис. 2. Завдання з вдосконалення інвестиційно-інноваційної безпеки держави

Джерело: складено автором за [3].

Завдання підйому інвестиційних показників на 2023 рік в умовах війни:

Запуск плану фінансування відбудови економіки України за участі міжнародних партнерів – це очевидний пріоритет економічної політики, який повинен почати реалізовуватися ще до закінчення воєнних дій, навіть незважаючи на ризики.

«Надходження та розподіл міжнародної допомоги повинні відбуватися за адекватної функціональної участі національних державних інституцій. Це дозволить більш повно враховувати національні інтереси, що особливо важливо в питаннях відродження промислового потенціалу та забезпечення інноваційності розвитку країни» [6].

2. Покращення ефективності монетарної політики. Ключові пріоритети монетарної політики потрібно змістити з суто інфляційних цілей до більш комплексних пріоритетів, таких як розвиток інституту фінансового посередництва, здатного забезпечувати ефективну монетарну трансмісію, тобто передавати імпульси змін процентної ставки до фінансових та товарних ринків. Для цього потрібно:

– знизити облікову ставку НБУ. Нинішній рівень процентної ставки блокує продуктивне використання національних заощаджень та ресурсів банківської системи у економіці, де спостерігається кардинальне скорочення номінальних обсягів виробництва товарів та послуг;

– реформувати систему дохідності банків за ліквідність. Нинішня ліквідність банків не пов'язана з продуктивністю економіки чи посередницькою ефективністю банківської системи, а переважно викликана надходженням міжнародної допомоги та емісійних коштів на рахунки банків.

Винагороджування банків за весь обсяг такої ліквідності генерує значні пасивні прибутки банків, що дестимулює їх від вкладання коштів у кредитування бізнесу чи державні облигації. Для нівелювання цих негативних ефектів пропонується: (1) обмежити максимальний обсяг вкладень банків у депозитні сертифікати НБУ. Наприклад, застосувати ліміт, що дорівнює 100% від розміру обов'язкових резервів банку, сформованих відповідно до вимог

НБУ; (2) переглянути нормативи формування обов'язкових резервів банків та запровадити процентну винагороду НБУ за їх обсяг; запровадити спеціальні інструменти НБУ з пільгового цільового рефінансування банківських кредитів. Відродження функції фінансового посередництва банків потребуватиме запуску спеціальних механізмів кредитування, особливо в частині малого та мікрокредитування. Можливими напрямками цільового спрямування кредитів можуть бути проекти МСБ та проекти енергетичної безпеки країни. Практика цільового рефінансування банківських кредитів набула особливого поширення під час пандемії Ковід-19. «Програми здешевлення позик чи інші способи заохочення банків до кредитування МСБ були застосовані центральними банками Вірменії, Білорусі, Чилі, Єгипту, Грузії, Угорщини, Індонезії, Кувейту, Мексики, Північної Македонії, Пакистану, Філіппін, Росії, Шрі-Ланки, Таїланду, Туреччини, ОАЕ. Крім очевидного ефекту фінансового посередництва, такі програми знижують навантаження на державний бюджет, що актуально для економіки, яка функціонує в умовах перманентних воєнних загроз» [6].

3. Продовження структурних реформ у судовій та правоохоронній системі поступово покращуватимуть правові передумови бізнес-активності та захисту прав власності. Це сприятиме притоку приватних бізнес-інвестицій в країну.

Продумана структурна політика дозволить поступово перевести економіку на ринкові умови функціонування і створити диверсифікований конкурентоспроможний приватний сектор. Окремий ресурс залучення приватного іноземного капіталу в Україну знаходиться в частині тих транснаціональних компаній, чиї виробничі бізнес-підрозділи залишили російську територію [6].

4. «Для залучення інвесторів важливо реалізовувати проекти відновлення та розвитку фізичної інфраструктури. Якісна інфраструктура потенційно знижує трансакційні витрати інвестора і підвищує готовність інвестувати кошти у бізнес-проекти» [6].

Узгоджену позицію України важливо змістовно та послідовно представляти для міжнародних партнерів (насамперед у переговорах з МВФ), оскільки без їх підтримки опції успішного відновлення національної економіки – не існує.

Враховуючи складність військового стану України у 2022-2023 роках, залучення інвестицій в розбудову територій має бути обережним і чітко відповідати критеріям національної інвестиційної безпеки. Це, насамперед, стосується такого нового для нинішніх новоутворених територій – об'єднаних територіальних громад, – як інститут публічного інвестування.

Як вказують А. Гладишевський та Т. Коробчук, «система публічного інвестування є відносно новою для України сферою діяльності. Лише 2018 року Україна приєдналася до рекомендації ОЕСР відносно впровадження принципів публічного інвестування в діяльність органів місцевого самоврядування. Необхідно зазначити, що такий крок був елементом загальної адміністративно-територіальної реформи, наслідком якої стала також бюджетна децентралізація, котра дала у розпорядження новостворених об'єднаних територіальних громад фінансові ресурси, достатні для спрямування на потреби регіонального соціально-економічного розвитку. У свою чергу, такий розвиток забезпечується, перш за все, створенням нових або реконструкцією існуючих об'єктів інфраструктури, до якої відносяться не лише мости та дороги, але й школи, лікарні або ж нематеріальні заходи, спрямовані на стимулювання підприємницької активності населення. Якщо дивитись на систему» [7, с. 30].

Ховард Хардінг розглядає публічні інвестиції як «капітальні витрати на фізичну інфраструктуру, що належить та/або експлуатується однією або кількома громадами або невеликими містами обласного значення» [8]. Витрати повинні відповідати визначенню «інвестиції», тоді як фінансування таких витрат може забезпечуватися місцевими органами влади, вищими рівнями влади, донорами або навіть приватними джерелами.

Якщо звернутися до практичного аспекту питання, то, наприклад, Луцька міська територіальна громада має доволі позитивний досвід освоєння коштів іноземних інвесторів для покращення фізичної інфраструктури.

Так, в рамках даного інституту Луцькою МТГ спільно з різними фінансовими інституціями вдало та ефективно втілюються такі інфраструктурні проєкти (табл. 3).

Таблиця 3

Інвестиційна картка Луцької міської територіальної громади в контексті публічного інвестування

Назва проєкту капітального інвестування	Іноземне джерело фінансування	Розмір кредиту, тис. євро.	Розмір гранду, тис. євро.	Кошти бюджету, тис. євро.	Стан
Проект реконструкції системи централізованого теплопостачання у м. Луцьк	Фінансування ЄБРР	10000	440	-	В процесі реалізації
Підвищення енергетичної ефективності закладів бюджетної сфери міста Луцька	Фінансування НЕФКО	10	195	-	Реалізований
Модернізація та реконструкція систем водопостачання та водовідведення у м. Луцьку	Фінансування НЕФКО	495	-	-	Реалізовано
Енергоефективність в громадських будівлях м. Луцька	Фінансування НЕФКО	5000	1300	-	Реалізовано
Модернізація системи водопостачання	Фінансування НЕФКО	830	170	130	В процесі
Оновлення інфраструктури електротранспорту міста Луцька	Фінансування ЄІБ	4360	155	-	На стадії завершення
Оновлення тролейбусного парку міста Луцька	Фінансування ЄІБ	630	-	-	В процесі
Модернізація системи водопостачання та	Фінансування ЄІБ	10848	-	-	В процесі

водовідведення Луцька					
Субпроект «Вдосконалення медичної допомоги хворим з хворобами системи кровообігу у Волинській області»	Фінансування Світового банку	2167	-	-	Реалізовано

Джерело: складено автором за [9].

Як бачимо з табл. 3, Луцька міська рада активно співпрацює з великими авторитетними фінансовими суб'єктами Європи для формування якісної інфраструктури міста Луцька та приміських територій, які складають Луцьку міську територіальну громаду з часу проведення децентралізації.

Від 2020 і по 2023 рік в практиці Луцької міської територіальної громади є як уже завершені проекти, так і досі діючі. До завершених проектів публічного інвестування належать:

Реалізовані інвестиційні проекти Луцької міської ради:

Проект І. «Модернізація та реконструкція системи подачі води та водовідведення у м. Луцьку» (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією) [10]. Проект реалізований у 2017 році.

Мета проекту:

1. Економія електроенергії після реалізації проекту – 1,609 МВт*год/рік (у грошовому еквіваленті – 136,6 тис. євро на рік).

2. Скорочення викидів CO₂ – 1 287,2 тон на рік.

Основні заходи проекту:

Технічне переоснащення 20 артезіанських свердловин.

Технічне переоснащення насосної станції № 2 Дубнівського водозабору.

Заміна та модернізація насосного обладнання на КНС-2, КНС-5.

Впровадження системи автоматизації і диспетчеризації процесів водопостачання.

Здійснено технічне переоснащення артезіанських свердловин, проведено заміну труб, фітингів, запірної арматури. Повністю змонтовано нове насосне обладнання, встановлено насоси заглибленого типу для КНС №2 та №5. Запущено систему для дистанційного управління та диспетчеризації процесів водопостачання, для чого було закуплено та змонтовано відповідне обладнання.

Внаслідок економії кредитних коштів та власного внеску КП «Луцькводоканал» додатково проведено роботи по капітальному ремонту системи аерації очисних споруд каналізації на вул. Селищній, 90 на загальну суму 2828,6 тис. грн. [10].

Проект II. «Реалізація енергозберігаючих заходів у бюджетних установах міста Луцька» (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією) [11]. Проект реалізований у 2015 році.

Мета проекту:

1. Скорочення споживання теплової енергії на 1026,640 Гккл/рік та електричної енергії на 69172,41 Квт/год/рік.
2. Скорочення викидів CO₂ 255 тон/рік.
3. Покращення комфорту перебування у бюджетних закладах.
4. Основні заходи проекту:
5. Заміна дверей та вікон.
6. Встановлення ІТП.
7. Балансування системи опалення.
8. Встановлення за радіаторних рефлекторів.
9. Утеплення фасадів.

Отримані кошти були використані на фінансування енергозберігаючих заходів у 6 бюджетних закладах (Луцька міська клінічна лікарня, ЗДО № 11 та 21, ЗЗСО № 5 та 10, гімназія № 21).

Проект III. «Підвищення енергетичної ефективності бюджетних закладів міста Луцька» (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією) [12]. Проект реалізований у 2018 році.

Мета проєкту:

1. Скорочення викидів CO₂ на 511 т/рік.
2. Економії у розмірі 2,5 млн. грн/рік.
3. Економія теплової енергії складе 1711 МВт·год./рік.
4. Економія електричної енергії – 74 МВт год./рік.
5. Основні заходи проєкту:
6. Утеплення фасадів.
7. Встановлення ІТП.
8. Заміна вікон та дверей на енергозберігаючі.
9. Модернізація систем освітлення.

За отримані кошти утеплили фасади, встановили індивідуальні теплові пункти, замінили вікна та двері на енергозберігаючі, модернізували системи освітлення у бюджетних закладах: ЗДО №4, ЗДО №13, ЗДО №27, ЗДО №31, гімназія №21, ЗЗСО №1, ЗЗСО №16, ПУМ.

Проект IV. «Енергоефективність у громадських будівлях міста Луцька» [13].

Мета проєкту:

1. Зниження викидів CO₂ на 4,3 тонн/рік.
2. Зниження споживання тепла 11,0 МВт/рік.
3. Зниження споживання електроенергії 600 МВт/рік.
4. Основні заходи проєкту:
5. Утеплення фасадів, дахів.
6. Встановлення ІТП.
7. Ізоляція трубопроводів.
8. Заміна вікон та дверей.
9. Модернізація систем освітлення.

Зроблено по проєкту: було проведено енергоефективні заходи у 31 бюджетному закладі міста.

Отже, в реалізованих проєктах шляхом використання інституту публічного інвестування Луцькою міською радою створюються

енергозберігаючі, енергоефективні системи, системи якісного водовідведення та водопостачання, націлені на створення економічного та соціального ефекту для жителів громади загалом. Ці проєкти окупаються з роками внаслідок економії енергії та коштів комунальних закладів, приватного сектору за оплату наданих послуг. Одночасно відбувається зберігання та захист навколишнього середовища.

Триваючими проєктами публічного інвестування Луцької міської ради спільно з різними фінансовими інститутами зарубіжжя є:

Проєкт I. «Проєкт реконструкції системи централізованого теплопостачання у м. Луцьк» (спільно з Європейським банком реконструкції та розвитку) [14].

Мета проєкту:

1. Скорочення викидів CO₂ – 30 218 тон/рік.
2. Економія газу – 13218 тис. т/рік.
3. Економія електроенергії – 2997 тис. кВт*г/рік.

Проєкт II. «Модернізація системи водопостачання та водовідведення м. Луцьк» № 2_VOL_052 (спільно з Європейським інвестиційним банком) [15].

Мета проєкту:

1. Зменшення негативного екологічного впливу від діяльності КП «Луцькводоканал» на стан довкілля.

2. Підвищення якості послуг з централізованого водопостачання та водовідведення для споживачів.

3. Підвищити надійність роботи систем централізованого водопостачання та водовідведення у м. Луцьк.

4. Покращення фінансового та технічного стану Підприємства шляхом оновлення основного виробничого обладнання й мереж із використанням сучасних енергоефективних технологічних рішень.

Проект III. «Оновлення інфраструктури електротранспорту міста Луцька Волинської області» (спільно з Європейським інвестиційним банком) [16].

Мета проекту:

1. Комплексне вирішення проблеми пасажирських перевезень, задоволення потреби лучан у якісному, сучасному, комфортному, громадському транспорті.

2. Розвантаження центральної частини міста на 80% від автобусів середньої та малої пасажиромісткості, зменшення заторів.

3. Поліпшення екологічної ситуації в місті, скорочення викидів CO₂.

Проект IV. «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» (безповоротна позика, спільно з Волинською ОДА та Світовим банком) [17].

Мета проекту: вдосконалення медичної допомоги хворим на хвороби системи кровообігу

Проект V. «Оновлення троллейбусного парку міста Луцька» (спільно з Європейським інвестиційним банком) [18].

Мета проекту – комплексне вирішення проблеми пасажирських перевезень, задоволення потреби лучан у якісному, сучасному, комфортному громадському транспорті; розвантаження центральної частини міста від надлишку автобусів з ДВЗ, зменшення заторів, істотне поліпшення екологічної ситуації в місті, скорочення викидів CO₂.

Проект передбачає придбання 30 одиниць нових сучасних низькопідлогових троллейбусів, з яких 24 – без автономного ходу; 6 – з повноцінним автономним ходом.

Отже, можемо констатувати, що при практичній відсутності ґрунтовних теоретичних напрацювань в інституті публічного інвестування, місцеві органи влади створених територіальних громад України, і м. Луцька в тому числі, перейшли до активного освоєння даного інституту на практиці. В комплекс публічного інвестування входить: 1) формування потреби в інвестуванні фізичної інфраструктури громади; 2) визначення кошторису

робіт; 3) оцінка власних ресурсних можливостей; 4) запит в фінансовій установи Європи необхідної суми кредиту, позики, безповоротної позики, гранду на виконання поставлених цілей; 5) отримання коштів; 6) освоєння коштів та виконання запланованих робіт; 7) моніторинг освоєних та необхідних ресурсів та реалізації проєкту; 8) звітування перед інвесторами виконаних робіт та освоєних коштів.

Перехід місцевого самоврядування на правила роботи згідно Реформи децентралізації відкрив для нього необмежені можливості пошуку інвесторів і налагодження з ними співпраці для розвитку територій за потребами та оптимізованими бажаннями. В процесі створення безпекового інвестиційного простору згідно «Стратегії економічної безпеки України до 2025 року» іноземним інвесторам в умовах агресивної фази війни в Україні набагато безпечніше вкладати кошти в ті напрямки розвитку територій, які вони самі вбачають безпечними; формувати з владою на місцях майданчики, парки, системи, які мають успіх соціально-економічного впровадження і підвищення якості життя населення цих територій. Відчасти, це можна пояснити тим, що європейські країни є невеликими і освоєння коштів на малих територіях показало свою ефективність, адже вони не розпорозуються по різних структурах, фінансових установах, не керуються нормативними актами різного рівня, які можуть заперечувати один одного і тим самим блокувати певні рішення та процеси. З іншого боку, місцеві громади України у військовий період постають для усіх пілотними проєктами, в яких ризикують усі учасники, адже ніхто не може гарантувати безпеки цієї території практично щохвилини. Тому «правильний» бізнес-інвестор в цьому випадку діє на свій страх та ризик, але й одночасно формує майбутню базову модель поведінки в ризикових ситуаціях інвестування відразу на практиці, а не у віртуальному світі, що позначається набагато якіснішими результатами та оцінюється реалістично.

Перспективою подальших досліджень є застосування індексів інвестиційної безпеки щодо Луцької міської територіальної громади, які

визначені «Стратегією економічної безпеки України до 2025 року» і визначення адекватності і відповідності їх застосування в умовах військового стану, або форс-мажорних невідворотних ризиків оточення в розрізі публічного інвестування території.

Список використаних джерел

1. Денисова А. Ю. Підходи до визначення основних складових інвестиційної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. С. 1-4.
2. Калашніков І.Б. Забезпечення інвестиційної безпеки – найважливіша функція держави. *Світ фінансів*. 2015. С. 1-8.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України № 347/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (Дата звернення 20.08.2023).
4. Потапова Л. Законодавство, що регулює інвестиційну політику в Україні. *Юридична клініка*. 14.06.2020.
5. Павлиш О. Індекс інвестиційної привабливості України через війну сягнув мінімуму з 2013 року – ЄБА. *Економічна правда*. 08.08.2022.
6. Данилишин Б. Підсумки 2022 року та завдання на 2023 рік. *Економічна правда*. 28.12.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523/> (Дата звернення 20.08.2023).
7. Гладишевський А. В., Коробчук Т. І. Фінансовий механізм публічного інвестування в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. С. 29-33.
8. Хардінг Х. Публічні інвестиційні потреби на місцевому рівні в Україні. *Децентралізація*. 06.07.2021. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/13743> (Дата звернення 29.08.2023).
9. Омельчук С. Інвестиційна картка Луцької міської територіальної громади. Офіційний сайт Луцької міської ради. URL:

<https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/p/q4/cz2n3errg42f46mx7ilp4yjdqbujnq4p.pdf> (Дата звернення 25.08.2023).

10. «Модернізація і реконструкція системи подачі води та водовідводу у м. Луцьку» НЕФКО-Луцькводоканал (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/modernizatsiia-i-rekonstruktsiia-systemy-podachi-vody-ta-vodovidvodu-u-m-lutsku-nefko-lutskvodokanal-spilno-z-pivnichnoiu-ekolohichnoiu-finansovoiu-korporatsiiei> (Дата звернення 26.08.2023).

11. «Реалізація енергозберігаючих заходів в бюджетних установах міста Луцька» (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/realizatsiia-enerhozberihaiuchykh-zakhodiv-v-biudzhethnykh-ustanovakh-mista-lutska-nefko-1-spilno-z-pivnichnoiu-ekolohichnoiu-finansovoiu-korporatsiiei> (Дата звернення 26.08.2023).

12. «Підвищення енергетичної ефективності бюджетних закладів міста Луцька» (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/pidvyshchennia-enerhetychnoi-efektyvnosti-biudzhethnykh-zakladiv-mista-lutska-nefko-2-spilno-z-pivnichnoiu-ekolohichnoiu-finansovoiu-korporatsiiei> (Дата звернення 26.08.2023).

13. Проект «Енергоефективність в громадських будівлях міста Луцька» НЕФКО 3 (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/proiekt-enerhoefektyvnist-v-hromadskykh-budivliakh-mista-lutska-nefko-3-spilno-z-pivnichnoiu-ekolohichnoiu-finansovoiu-korporatsiiei> (Дата звернення 26.08.2023).

14. «Проект реконструкції системи централізованого теплопостачання у м. Луцьк» (у співпраці з Європейським банком реконструкції та розвитку). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL:

<https://www.lutskrada.gov.ua/pages/proekt-rekonstruktsii-systemy-tsentralizovanoho-teplopostachannia-u-m-lutsk-u-spivpratsi-z-ievropeiskym-bankom-rekonstruktsii-ta-rozvytku> (Дата звернення 27.08.2023).

15. Проект П. «Модернізація системи водопостачання та водовідведення м. Луцьк» № 2_VOL_052 (спільно з Європейським інвестиційним банком). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: https://www.lutskrada.gov.ua/pages/proiekt-ii-modernizatsiia-systemy-vodopostachannia-ta-vodovidvedennia-m-lutsk-2_vol_052-spilno-z-ievropeiskym-investytsiinym-bankom (Дата звернення 27.08.2023).

16. Проект «Оновлення інфраструктури електротранспорту міста Луцька Волинської області» (в рамках Проекту «Міський громадський транспорт України» спільно з Європейським інвестиційним банком). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/proiekt-onovlennia-infrastruktury-elektrotransportu-mista-lutska-volynskoi-oblasti-v-ramkakh-proiektu-miskyi-hromadskyi-transport-ukrainy-spilno-z-ievropeiskym-investytsiinym-bankom>

17. Проект Світового Банку «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» (в рамках реалізації Субпроекту «Вдосконалення медичної допомоги хворим на хвороби системи кровообігу у Волинській області»). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/proiekt-svitovoho-banku-polipshennia-okhorony-zdorov-ia-na-sluzhbi-u-liudei-v-ramkakh-realizatsii-subproektu-vdoskonalennia-medychnoi-dopomohy-khvorym-na-khvoroby-systemy-krovoobihu-u-volynskii-oblast> (Дата звернення 27.08.2023).

18. Проект V. "Оновлення тролейбусного парку міста Луцька" (спільно з Європейським інвестиційним банком). Офіційний сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/proiekt-v-onovlennia-troleibusnoho-parku-mista-lutska-spilno-z-ievropeiskym-investytsiinym-bankom> (Дата звернення 28.08.2023).